

УДК 342.95:343.1

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.3.25>**А. О. Фальковський**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічної служби та права
Інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»,
докторант кафедри адміністративного та господарського права
Одеського національного університету імені І.І. Мечнікова
ORCID: orcid.org/0000-0002-2762-1021

О. І. Андрєєв

здобувач вищої освіти
Інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»
ORCID: orcid.org/0009-0004-2673-9732

ГАРАНТІЇ ПРАВ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ ПРИ ПРИТЯГНЕННІ ДО ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Стаття присвячена формуванню цілісної моделі гарантій прав публічних службовців у процедурах притягнення до юридичної відповідальності з урахуванням внутрішньодержавних норм і європейських стандартів справедливого процесу. Актуальність зумовлена одночасним зростанням дисциплінарних, адміністративно-деліктних, цивільно-правових і кримінальних проваджень щодо посадових осіб та фрагментарністю наявних запобіжників від свавілля й процесуальних помилок. Мета полягає у доктринальному узгодженні універсальних принципів верховенства права, презумпції невинуватості, змагальності, пропорційності, ефективного оскарження та захисту персональних даних із конкретними процедурними механізмами, здатними забезпечити водночас підзвітність і реальний захист прав службовця. Методологічну основу становлять системний і структурно-функціональний аналіз, юридична догматика, порівняльно-правовий підхід до практик держав – членів ЄС, а також кейс-орієнтована реконструкція стандартів доказування у різних видах проваджень. Вихідне припущення полягає в тому, що гарантії є не декларативними принципами, а операційними правилами, які мають бути «вмонтовані» в кожну стадію процесу – від ініціювання та збору доказів до ухвалення рішення і його перегляду.

У роботі уточнено зміст ключових гарантій і продемонстровано їхню трансформацію у специфічні процесуальні запобіжники для дисциплінарних, адміністративних, цивільних і кримінальних процедур. Обґрунтовано, що у дисциплінарних справах легітимність рішень забезпечується повнотою доступу до матеріалів, заборонаю розширювального тлумачення обов'язків проти службовця та обов'язковим індивідуальним мотивуванням із оцінкою альтернативних, менш обтяжливих заходів впливу. В адміністративно-деліктних провадженнях наголошено на фактичній автономії особи, підвищених вимогах до якості доказів і зближенні стандартів мотивування з судовими. Для цивільно-правової відповідальності запропоновано баланс між відшкодуванням шкоди і межами службового ризику, включно з розподілом відповідальності між системними недоліками організації та індивідуальною помилкою. У кримінальних справах акцент зроблено на недопустимості публічного «визнання вини» до вироку, процесуальній санкціонованості втручання у приватність і винятковості тимчасових обмежень під постійним судовим контролем. Окремо розкрито «квазикримінальні» режими з істотними наслідками для статусу службовця, де вимоги до доказування та мотивування мають бути підвищеними, а використання алгоритмічних інструментів ризик-аналізу – прозорим і верифіко-

ваним. Запропоновано цифрові гарантії достовірності електронних доказів, машинозчитуваний доступ до справи та протоколи комунікаційної нейтральності для запобігання «медіа-суду». Показано, як в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій прискорені процедури можуть поєднуватися з незмінністю змістовних прав, зберігаючи повідомлення про обвинувачення, право на захист, відтворюваність доказів і періодичний перегляд тимчасових обмежень. Практичним результатом є інтегрована модель гарантій із чіткими алгоритмами дій для ініціювання, розгляду, ухвалення і перегляду, що супроводжується уніфікованими регламентами внутрішніх розслідувань, стандартизованими формами процесуальних документів, показниками дотримання та механізмами незалежного контролю. Застосування запропонованої моделі знижує ризики довільності, підсилює довіру персоналу до інституцій, підвищує ефективність дисциплінарної й антикорупційної політики та вирівнює практику відповідальності відповідно до європейських орієнтирів.

Ключові слова: публічні службовці, гарантії прав, юридична відповідальність, належна правова процедура, презумпція невинуватості, змагальність, пропорційність, ефективне оскарження, внутрішні розслідування, цифрові докази.

Постановка проблеми. У сучасній системі публічної служби України зростає інтенсивність застосування дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності до посадових осіб, однак комплекс гарантій їхніх прав залишається фрагментарним і нерівномірним. Норми, що визначають підстави, процедури та докази у різних видах проваджень, не завжди узгоджені між собою, що породжує правову невизначеність, різночитання стандартів належної правової процедури та ризики вибіркового підходу. Додаткові виклики створюють антикорупційні комплаєнс-механізми, інститути внутрішніх розслідувань, публічність дисциплінарних практик у медіа та цифровізація управлінських процесів, де легко порушити баланс між суспільним інтересом у підзвітності та збереженні процесуальних прав службовця – презумпції невинуватості, права на захист, змагальності, пропорційності стягнень, ефективного оскарження та захисту персональних даних. У контексті воєнного стану та інтенсивних реформ особливо загострюються проблеми тимчасового відсторонення, оперативності рішень, належної якості доказів, недопущення політичного чи адміністративного тиску, а також узгодження національних підходів зі стандартами ЄСПЛ та *acquis* ЄС. Наявні дослідження переважно зосереджені на окремих інститутах (дисциплінарна відповідальність, антикорупційні обмеження) і не дають цілісної моделі гарантій для всіх видів юридичної відповідальності публіч-

них службовців. Отже, наукова й практична потреба полягає у систематизації та доктринальному обґрунтуванні єдиних принципів і процедурних запобіжників, здатних забезпечити водночас ефективну підзвітність та реальний захист прав публічних службовців.

Метою статті є розроблення цілісної концепції гарантій прав публічних службовців під час притягнення до юридичної відповідальності – дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної – на підставі узгодження національних норм із стандартами ЄСПЛ та *acquis* ЄС. Передбачається виокремити базові принципи (верховенство права, презумпція невинуватості, змагальність, пропорційність, належна правова процедура, ефективне оскарження, захист персональних даних), конкретизувати процесуальні запобіжники для кожного виду провадження, а також запропонувати модель їхньої інтеграції для органів публічної влади. Особливу увагу буде приділено доказовим стандартам і якості внутрішніх розслідувань, порядку тимчасового відсторонення, конфлікту інтересів, гарантіям для викривачів, цифровим інструментам фіксації/обміну інформацією та ризикам недобросовісного медіа-впливу. Результатом має стати алгоритм практичного застосування гарантій і типові рішення для дисциплінарних комісій та уповноважених суб'єктів, що забезпечать одночасно ефективну підзвітність та реальний захист прав службовця.

Виклад основного матеріалу. Вихідною передумовою гарантій прав публічних службовців у процедурах притягнення до юридичної відповідальності є верховенство права як практичний стандарт, що вимагає передбачуваності нормативного масиву, ясності процедур і недопущення свавільного втручання у службову кар'єру та репутацію особи. Будь-яке провадження, незалежно від його виду, має розгортатися в логіці чітко встановлених підстав і процесуальних етапів, де службовець заздалегідь обізнаний із суттю інкримінованих порушень, обсягом потенційної відповідальності та засобами захисту. Принцип верховенства права конкретизує процесуальні запобіжники для службовця через вимоги законності, передбачуваності та заборони свавілля органу, що прямо впливає з конституційної природи публічної влади та обов'язку діяти лише на підставі, у межах повноважень і у спосіб, визначені законом [1].

Ключовим є забезпечення реальної, а не декларативної презумпції невинуватості. Презумпція невинуватості та заборона вимагати від службовця «доводити невинуватість» у провадженнях із корупційним складником мають підкріплюватися приписами Закону «Про запобігання корупції», який передбачає чіткі процесуальні рамки перевірок, внутрішніх розслідувань і врегулювання конфлікту інтересів [2]. Вона означає обов'язок ініціатора притягнення доводити факт порушення та причинно-наслідковий зв'язок між діями і наслідками, тоді як службовець не повинен спростовувати власну невинуватість. Ця логіка має бути віддзеркалена у стандарті доказування, який у дисциплінарних провадженнях не може підмінятися припущеннями чи посиланнями на «загальновідомість», а у провадженнях із каральним або квазікримінальним ефектом вимагатиме підвищених доказових порогів.

Належна правова процедура постає сукупністю взаємопов'язаних гарантій: завчасного й детального повідомлення про обвинувачення, доступу до матеріалів справи, права бути вислуханим, участі представника, можливості подавати докази, клопотання й заперечення,

а також права на мотивоване рішення, зрозуміле для неспеціаліста. Дисциплінарні процедури в державній службі мають будуватися з урахуванням гарантій, визначених спеціальним законом: право бути вислуханим, доступ до матеріалів, визначені строки та пропорційність стягнення; ці елементи впливають із глави VII Закону «Про державну службу» і повинні бути відтворені в локальних регламентах органів [3]. Порушення будь-якого із цих елементів нівелює довіру до підсумкового акта і створює підстави для його скасування, що, у свою чергу, підриває дисциплінарну й антикорупційну політику органу.

Особливого значення набуває якість внутрішніх розслідувань. Вони покликані не замінити суд чи дисциплінарний орган, а забезпечувати неупереджене збирання фактичних даних, дотримуючись принципів об'єктивності, повноти, пропорційності втручання у приватність і конфіденційність. Склад комісій, методики фіксації доказів, протоколи інтерв'ювання та ведення електронних журналів доступу мають унеможливити конфлікт інтересів і виключати «втрату» доказової інформації.

Тимчасове відсторонення від виконання повноважень може бути виправданим лише за наявності конкретних ризиків тиску на свідків, знищення доказів або повторення порушень. Воно не повинно перетворюватися на приховане покарання до ухвалення рішення по суті. Розумні строки, регулярний перегляд підстав відсторонення, збереження базових гарантій оплати праці та заборона публічного таврування забезпечують баланс між інтересом служби й правами особи.

Пропорційність відповідальності потребує не формального, а контекстного аналізу: оцінюються характер і тяжкість проступку, посада та обсяг дискреції службовця, наявність попередніх стягнень, наслідки для публічного інтересу, а також поведінка під час провадження. Таке оцінювання має фіксуватися в мотивувальній частині рішення з поясненням, чому саме вибране стягнення є найменш обтяжливим із тих, що здатні досягти законної мети.

Змагальність і рівність сторін у провадженні означають, що службовець має

реальний доступ до всіх матеріалів, можливість ставити питання свідкам, ініціювати експертизи, отримувати копії документів, а орган – обов'язок розкривати як обтяжливі, так і виправдувальні відомості. Обмеження доступу з підстав службової інформації повинні бути вузькими, конкретними і компенсуватися процесуальними механізмами перевірки таких обмежень незалежним суб'єктом.

Право на ефективне оскарження передбачає не лише наявність апеляційного або судового шляху, а й стандарт повноти перегляду, який охоплює і фактичні обставини, і правову кваліфікацію, і пропорційність обраного стягнення. У справі «Ramos Nunes de Carvalho e Sá проти Португалії» ЄСПЛ підкреслив критерії справедливого дисциплінарного провадження та вимоги до повноцінного судового перегляду як щодо фактів, так і щодо права, що відповідає стандарту «ефективного оскарження» для службовця [4]. Процесуальні строки мають бути розумними, але достатніми для підготовки позиції захисту, а виконання спірного рішення – за загальним правилом призупинятися на час розгляду скарги, якщо інакше може настати непоправна шкода.

Цифровізація управління вимагає адаптації гарантій до електронних середовищ. Електронні докази повинні фіксуватися з дотриманням автентичності, цілісності, відтворюваності та простежуваності доступів. Автоматизовані системи розподілу проваджень, журналювання дій, кваліфіковані електронні підписи та резервні копії даних слугують не лише інструментами ефективності, а й запобіжниками від маніпуляцій, вибіркового доступу та «цифрових» порушень прав.

Захист персональних даних і репутації у дисциплінарних і антикорупційних справах вимагає ретельного дозування публічності. Обробка та захист персональних даних у дисциплінарних і антикорупційних провадженнях мають відповідати Закону «Про захист персональних даних»; орган зобов'язаний мінімізувати необґрунтоване розкриття відомостей і забезпечити законні підстави та пропорційність обробки [5]. Інформування суспільства про підзвітність не може

перетворюватися на публічне засудження до встановлення вини. Відтак комунікації органу мають бути нейтральними, фактичними, без оціночних суджень і деталей, що не впливають на прозорість, але створюють необґрунтовану шкоду діловій репутації службовця. Баланс прозорості та неприпустимості «медіа-суду» досягається застосуванням Закону «Про доступ до публічної інформації», який дозволяє обмежувати доступ до персональних даних та матеріалів перевірок у межах, необхідних для захисту прав особи та інтересів правосуддя [6].

Вузловою гарантією є управління конфліктом інтересів, яке одночасно запобігає зловживанням і захищає службовця від необґрунтованих підозр. Чіткі правила самовідводу членів комісій, декларування приватних інтересів, незалежний перегляд спірних ситуацій і навчання етичним стандартам формують середовище, де обвинувачення оцінюються за доказами, а не за припущеннями щодо особистих зв'язків.

Суміжним елементом виступає підтримка інституту викривачів за умов дотримання процесуальних прав усіх учасників. Принцип захисту викривачів як елемент чесного управління отримав роз'яснення ЄСПЛ у справі «Guja v. Moldova», де суд визначив критерії допустимості розкриття суспільно важливої інформації та межі дисциплінарного реагування органів влади [7]. Повідомлення про порушення повинні перевірятися за стандартизованими процедурами, джерела – захищатися від репресій, а водночас інформація від викривача не може автоматично вважатися достатнім доказом вини без незалежної верифікації.

Компаративний підхід дозволяє узгодити національні рішення зі стандартами європейських інституцій, які акцентують на праві бути вислуханим перед застосуванням санкції, належній якості мотивування та ефективності судового контролю. Узяті в цілому, ці орієнтири допомагають сформувати єдину матрицю гарантій для різних видів відповідальності, мінімізуючи фрагментацію і прогалини між дисциплінарними, адміністративно-деліктними та кримінальними процедурами.

Інституційна спроможність органів публічної влади є необхідною передумовою реалізації гарантій. Розподіл повноважень між кадровими підрозділами, юридичною службою, комісіями з етики та антикорупційними уповноваженими повинен виключати дублювання і конфлікт ролей, тоді як стандартизовані регламенти, типові методики розслідування і шаблони рішень підвищують єдність практики та передбачуваність для службовців.

Підсумковий вимір гарантій – їхня практична застосовність. Вона проявляється у здатності органу швидко й безсторонньо відокремлювати помилки від зловживань, вибирати пропорційні заходи впливу, а також у довірі персоналу до процедур. Коли службовець упевнений, що його права буде дотримано, дисциплінарна система працює превентивно й корекційно, а не карально; коли ж гарантії ігноруються, зростають транзакційні витрати управління, текучість кадрів і ризики судових спорів.

Такий підхід відкриває можливість вибудувати інтегровану модель, у якій кожна гарантія має чітке операційне наповнення, підкріплене процесуальними механізмами, цифровими інструментами та незалежним контролем. Саме через цю призму забезпечується баланс між публічним інтересом у доброчесній і ефективній службі та індивідуальними правами публічного службовця в умовах підвищеної підзвітності.

Подальше розгортання гарантій доцільно здійснювати крізь призму окремих видів відповідальності, показуючи, як універсальні принципи трансформуються у конкретні процедурні запобіжники. У дисциплінарному провадженні першорядним є чітке розмежування між встановленням факту проступку і його кваліфікацією з огляду на посадові обов'язки. Гарантія законності тут означає недопустимість тлумачення службових інструкцій розширено проти службовця та обов'язок органу довести наявність усіх елементів складу проступку, включно з формою вини. Службовець має одержати повний доступ до службових регламентів, локальних актів та аудиторських матеріалів, на

які посилається ініціатор притягнення, причому у форматі, що дає можливість відтворити логіку обвинувачення. Рішення дисциплінарного органу набуває легітимності лише за умови переконливого мотивування, де наведено оцінку кожного доводу захисту та пояснено, чому менш суворі заходи не здатні досягти законної мети. Європейський суд з прав людини у справі «Олександр Волков проти України» наголосив на необхідності незалежного та неупередженого органу під час дисциплінарних процедур і на важливості належного мотивування рішень, що прямо релевантно гарантіям для публічних службовців [8].

В адміністративно-деліктних провадженнях гарантії акцентують на процесуальній автономії службовця як фізичної особи. В адміністративно-деліктних справах щодо посадовців застосовуються загальні гарантії провадження у справах про адміністративні правопорушення: належне повідомлення, право на захисника, дослідження доказів у змагальній процедурі та мотивоване рішення, що закріплено в Кодексі України про адміністративні правопорушення [9]. Неприпустиме покладання на нього обов'язку доводити відсутність складу правопорушення чи шукати виправдувальні докази, недоступні без владної допомоги. Презумпція невинуватості реалізується через вимогу до уповноваженого органу зібрати повний доказовий масив, надати копії протоколів і матеріалів, забезпечити право на правову допомогу і час на підготовку. Оскільки наслідком адміністративної відповідальності часто стають істотні репутаційні й кар'єрні втрати, стандарт доказування та якість мотивування повинні наближатися до судових стандартів, а будь-які сумніви тлумачитися на користь особи.

Цивільно-правова відповідальність публічного службовця за шкоду, завдану при виконанні повноважень, потребує особливо тонкого балансу. Межі цивільно-правової відповідальності службовця за шкоду, завдану під час виконання повноважень, визначаються нормами Цивільного кодексу про відшкодування шкоди та причинний зв'язок; відшкодування не

може перетворюватися на «приховане покарання» за добросовісну помилку без доведеної вини [10]. Гарантія пропорційності означає, що відшкодування не може перетворюватися на приховану санкцію за службову помилку без ознак недбалості чи умислу. Орган має довести причинний зв'язок між дією службовця і шкодою, реальність та розмір збитків, а також відсутність службового ризику чи вади організаційних процесів, що лежать поза контролем конкретної особи. Ефективний захист включає право на регресний поділ відповідальності з органом у випадках спільної вини системи й індивідуальної помилки, а також право на страхове чи бюджетне покриття ризиків, передбачених законодавством.

Кримінальне переслідування службовця формує найвищі вимоги до гарантій. Кримінальна відповідальність посадовців вимагає найвищих стандартів доказування та поваги до людської гідності; заборонено публічно стверджувати «винуватість» до вироку, а будь-яке втручання в приватність можливе лише за процесуальною санкцією, як того вимагає Кримінальний кодекс та Кримінальний процесуальний кодекс України [11; 12]. Тут центральним є принцип недоторканності людської гідності та заборона публічних заяв посадових осіб органу про «винуватість» до вироку суду. Досудове розслідування повинно відфільтровувати дисциплінарні і політичні претензії, не підміняючи кримінальний стандарт суто ціннісними судженнями про «несумісність поведінки з етичними нормами». Всі слідчі дії, що втручаються у приватність або службові таємниці, мають бути процесуально санкціоновані, а отримані докази – перевірені на допустимість і належність. Тимчасові заходи у вигляді відсторонення або запобіжних заходів повинні бути винятком, а не правилом, із постійним судовим контролем і вимогою доведення конкретних ризиків.

Перехідними є так звані «квазикримінальні» процедури з істотними обмеженнями правового статусу, зокрема антикорупційні провадження та провадження з конфлікту інтересів. Їхня каральність у наслідках зобов'язує органи застосову-

вати підвищені стандарти доказування та мотивування, а також гарантувати службовцю рівний доступ до матеріалів, можливість опонувати експертним висновкам і ініціювати альтернативні експертизи. Будь-яке використання алгоритмічних систем аналізу ризиків повинно супроводжуватися можливістю для особи зрозуміти логіку висновку та спростувати хибні кореляції.

Окремого виміру набувають гарантії в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій. Щодо втручання, пов'язаних із доступом до посад за умовами безпеки чи лояльності, ЄСПЛ у справі «Regner v. Czech Republic» визнав, що навіть у «чутливих» сферах повинен зберігатися мінімальний процесуальний захист та можливість ефективного судового контролю [13]. Підвищена оперативність рішень не може скасовувати фундаментальні права. Організаційні моделі мають передбачати прискорене, але не спрощене провадження, де ключові процесуальні кроки зберігаються: повідомлення про підозру/обвинувачення з деталями, можливість негайної консультації з адвокатом, фіксація електронних доказів із ланцюгом їхнього походження, періодичний перегляд тимчасових обмежень. У рішенні «Baka v. Hungary» ЄСПЛ констатував неприпустимість прихованих санкцій щодо посадовців за висловлені позиції та важливість захисту від політично мотивованих рішень, що посилює вимоги до мотивування та незалежності дисциплінарних органів [14]. Судовий контроль у скороченні строки гарантує, що швидкість не підміняє справедливість.

Цифрова інфраструктура є не лише контекстом, а й носієм гарантій. Електронний документообіг, журнали доступу до справ, контроль версій, кваліфіковані електронні підписи та часові мітки підвищують відтворюваність подій і мінімізують спори щодо автентичності матеріалів. Водночас орган зобов'язаний забезпечити службовцю машинозчитуваний доступ до власної справи, у тому числі до метаданих, які підтверджують цілісність та послідовність дій уповноважених осіб. Будь-які автоматизовані аналітичні висновки повинні супроводжуватися зрозумілим описом їхніх обмежень та похибок.

Гарантії комунікаційної нейтральності покликані запобігти «паралельним судовим процесам» у медіа. Публічні повідомлення органу на етапах перевірки та розгляду мають містити рівно стільки інформації, скільки потрібно для забезпечення прозорості, без ідентифікації особи понад необхідне та без оцінок, що створюють презумпцію вини. Після ухвалення рішення обов'язковою є публікація його резюме з викладенням мотивів, у тому числі аргументів, які були відхилені, що підсилює довіру до інституцій без порушення прав службовця.

Стабільність гарантій забезпечує інституційна архітектура. Розмежування ролей між кадровими підрозділами, уповноваженими з етики, внутрішнім аудитом і юридичною службою унеможливорює концентрацію слідчих, обвинувачувальних і санкційних функцій в одних руках. Уніфіковані процедури з фіксованими часовими рамками, типовими формами повідомлень, протоколами опитування та шаблонами рішень створюють для службовців «карту прав», а для органу – єдину практику, що знижує ризики довільності.

Суттєвим елементом є навчання і комп'ютерно-культура. Регулярні тренінги для членів дисциплінарних комісій, інструкції для керівників щодо недопущення тиску, симуляції слухань та розбір типових помилок формують навички дотримання належної процедури. Для службовців важливими є модулі про користування правом на захист, алгоритм звернення до адвоката чи профспілки, порядок фіксації доказів невинуватості, правила роботи з персональними даними та електронними носіями.

Не можна ігнорувати превентивний ефект прозорості. Регулярне оприлюднення знеособленої статистики проваджень, структур мотивів скасування рішень судами, описів типових порушень процедури та коригувальних дій органу виконує подвійну функцію: підвищує якість рішень і дає службовцям передбачувані орієнтири поведінки. Така прозорість має поєднуватися з механізмами зворотного зв'язку, де кожен учасник провадження може оцінити дотримання гарантій і запропонувати покращення.

Особливу вагу має взаємодія з інститутом викривачів. Справедлива процедура передбачає захист джерел інформації від репресій, але водночас гарантує службовцю право знати суть закидів і докази в обсязі, необхідному для ефективного захисту. Валідація повідомлень має здійснюватися за стандартизованою методикою, а менеджмент конфлікту інтересів – виключати участь осіб, зацікавлених у результаті, у прийнятті ключових рішень.

Зрештою, зміст гарантій повинен матеріалізуватися у зрозумілих для практики алгоритмах дій. На етапі ініціювання – перевірка юрисдикції, конкретизація обвинувачення, доказова карта, план комунікацій без шкоди репутації; на етапі розгляду – забезпечення участі сторін, рівний доступ до матеріалів, контроль строків, фіксація всіх процесуальних рішень; на етапі ухвалення – індивідуалізація наслідків, оцінка пропорційності, чітке мотивування; на етапі перегляду – реальний, а не формальний, контроль як факту, так і права, з можливістю призупинення виконання. Коли ці елементи працюють у зв'язці, система відповідальності перестає бути джерелом правової невизначеності і стає інструментом служби з високим рівнем довіри та передбачуваності.

Висновок. Узагальнюючи проведений аналіз, можна стверджувати, що гарантії прав публічних службовців при притягненні до юридичної відповідальності становлять не сукупність декларацій, а цілісний режим належної правової процедури, вмонтований у кожен етап провадження – від ініціювання та збору доказів до ухвалення рішення і його перегляду. Їхній зміст розкривається через практичні стандарти передбачуваності, змагальності, презумпції невинуватості, пропорційності й ефективного оскарження, які повинні діяти однаково переконливо в дисциплінарній, адміністративно-деліктній, цивільно-правовій і кримінальній площинах. Лише за такої інтегрованої логіки гарантії перетворюються з формальних приписів на дієві запобіжники від свавілля та процесуальних помилок.

Визначальним чинником ефективності гарантій є їхня операціоналізація в управ-

лінських регламентах і повсякденних практиках органів публічної влади. Чітка архітектура повноважень, відокремлення перевірочних, обвинувачувальних і санкційних функцій, стандартизовані методи внутрішніх розслідувань, фіксація кожної процесуальної дії та переконливе мотивування рішень забезпечують не лише справедливість конкретних проваджень, а й довіру персоналу до інституцій. За відсутності таких інструментів зростають транзакційні витрати, формуються підстави для скасування рішень у судах і підривається спроможність держави підтримувати етичні та професійні стандарти служби.

Окреме значення має цифровий вимір гарантій, адже саме електронні системи здатні забезпечити простежуваність, автентичність та відтворюваність доказової бази, а також рівність доступу сторін до матеріалів. Водночас використання алгоритмічних інструментів ризик-аналізу потребує прозорості логіки їхніх висновків і механізмів оскарження, щоби автоматизація не підміняла судження людини й не створювала прихованих упереджень. Баланс між відкритістю і захистом персональних даних, між публічною підзвітністю і недопущенням «медіа-суду» до встановлення вини є критичною умовою збереження репутаційних прав службовця.

Досвід розмежування видів відповідальності показує, що найвищі стандарти доказування і контролю доречні не лише у кримінальному процесі, а й у «квазі-кримінальних» режимах, наслідки яких істотно впливають на правовий статус і кар'єру особи. У цивільно-правових спрах акцент на причинному зв'язку, співвинності системи та межах службового ризику запобігає перетворенню відшкодування шкоди на приховану санкцію за добросовісну помилку. В адміністративних провадженнях гарантії автономії особи та якості мотивування зближуються з судовими стандартами, що істотно знижує ризику довільності.

Контекст воєнного стану та надзвичайних ситуацій не скасовує гарантованих прав, а лише вимагає їхньої процесуальної адаптації без їхнього змістовного спрощення. Прискорений, але не спрощений

розгляд із збереженням ключових елементів справедливого процесу дає можливість поєднати оперативність управління з фундаментальними правовими орієнтирами. Саме тут стає помітною цінність регулярного судового контролю й періодичного перегляду тимчасових обмежень.

Підсумковим результатом запропонованого підходу є модель, у якій кожна гарантія має вимірювані індикатори дотримання, закріплюється в типових процедурах і перевіряється незалежним механізмом апеляції та судового нагляду. Така модель не лише мінімізує ризики помилок, а й зміцнює дисциплінарну та антикорупційну політику, бо забезпечує рівність правил гри й довіру до рішень, навіть коли вони є обтяжливими для службовця.

Отже, гарантії прав публічних службовців – це не компроміс зі службовою дисципліною, а інструмент її якісного забезпечення. Вони підвищують передбачуваність для персоналу, формують культуру відповідальності в органах влади та виводять практику притягнення до відповідальності на рівень, сумісний із сучасними європейськими орієнтирами. Подальший розвиток має зосередитися на деталізації алгоритмів дій для різних видів проваджень, на впровадженні цифрових гарантій і на системному навчанні учасників процесу – тоді баланс між публічним інтересом і правами людини перестане бути декларацією і стане щоденною управлінською практикою.

Список використаної літератури:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.10.2025).
2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18> (дата звернення: 15.10.2025).
3. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/889-19> (дата звернення: 15.10.2025).

4. Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugal [GC] : Judgment (ECtHR, 06.11.2018), apps. nos. 55391/13, 57728/13, 74041/13. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187507> (дата звернення: 15.10.2025).
5. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2297-17> (дата звернення: 15.10.2025).
6. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2939-17> (дата звернення: 15.10.2025).
7. Guja v. Moldova [GC] : Judgment (ECtHR, 12.02.2008), appl. no. 14277/04. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85016> (дата звернення: 15.10.2025).
8. Oleksandr Volkov v. Ukraine : Judgment (ECtHR, 09.01.2013), appl. no. 21722/11. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115871> (дата звернення: 15.10.2025).
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10> (дата звернення: 15.10.2025).
10. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15> (дата звернення: 15.10.2025).
11. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14> (дата звернення: 15.10.2025).
12. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17> (дата звернення: 15.10.2025).
13. Regner v. the Czech Republic [GC] : Judgment (ECtHR, 19.09.2017), appl. no. 35289/11. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177299> (дата звернення: 15.10.2025).
14. Baka v. Hungary [GC] : Judgment (ECtHR, 23.06.2016), appl. no. 20261/12. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163113> (дата звернення: 15.10.2025).

Falkovskyi A., Andreev O. Guarantees of the rights of public servants when brought to legal responsibility

The article is devoted to the formation of a holistic model of guarantees of the rights of public servants in procedures for bringing to legal responsibility, taking into account domestic norms and European standards of fair trial. The relevance is due to the simultaneous growth of disciplinary, administrative-delict, civil and criminal proceedings against officials and the fragmentation of existing safeguards against arbitrariness and procedural errors. The goal is to doctrinally reconcile the universal principles of the rule of law, the presumption of innocence, adversarial nature, proportionality, effective appeal and protection of personal data with specific procedural mechanisms capable of ensuring both accountability and real protection of the rights of the employee. The methodological basis is formed by systemic and structural-functional analysis, legal dogma, comparative law approach to the practices of the EU member states, as well as case-oriented reconstruction of standards of evidence in various types of proceedings. The initial assumption is that guarantees are not declarative principles, but operational rules that should be "built-in" to each stage of the process – from initiation and collection of evidence to decision-making and its review.

The work clarifies the content of key guarantees and demonstrates their transformation into specific procedural safeguards for disciplinary, administrative, civil and criminal procedures. It is substantiated that in disciplinary cases the legitimacy of decisions is ensured by full access to materials, the prohibition of expansive interpretation of obligations against the employee and mandatory individual motivation with an assessment of alternative, less onerous measures of influence. In administrative tort proceedings, the emphasis is on the actual autonomy of the individual, increased requirements for the quality of evidence, and convergence of motivation standards with judicial ones. For civil liability, a balance is proposed between compensation for damage and the limits of official risk, including the distribution of responsibility between systemic shortcomings of the organization and individual error. In

criminal cases, the emphasis is on the inadmissibility of public "admission of guilt" before the verdict, the procedural sanctionability of interferences with privacy, and the exclusivity of temporary restrictions under constant judicial control. "Quasi-criminal" regimes with significant consequences for the status of an official are separately disclosed, where the requirements for proof and motivation should be increased, and the use of algorithmic risk analysis tools should be transparent and verified. Digital guarantees of the reliability of electronic evidence, machine-readable access to the case, and protocols of communication neutrality are proposed to prevent "media-trial". It is shown how, in conditions of martial law and emergency situations, accelerated procedures can be combined with the invariance of substantive rights, preserving the notification of the accusation, the right to defense, the reproducibility of evidence and the periodic review of time limits. The practical result is an integrated model of guarantees with clear algorithms of actions for initiation, consideration, approval and review, accompanied by unified regulations of internal investigations, standardized forms of procedural documents, compliance indicators and independent control mechanisms. The application of the proposed model reduces the risks of arbitrariness, strengthens the trust of personnel in institutions, increases the effectiveness of disciplinary and anti-corruption policies and aligns the practice of responsibility in accordance with European guidelines.

Key words: *public servants, guarantees of rights, legal responsibility, due process, presumption of innocence, adversarial nature, proportionality, effective appeal, internal investigations, digital evidence.*

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.11.2025

Дата публікації: 19.12.2025